

ВСТУП

Україна – це багатоконфесійна держава. В останнє тисячоліття історії України визначальною релігією, яка задає напрям у житті суспільства, є християнство. Свідчення саме християнської віри відбулось на берегах Дніпра, з прийняттям хрещення князем Володимиром й народом Руси 988 року. Однак неможливо оминати виникнення і поширення ідей реформації в Україні, зокрема баптизму, який як конфесія широко поширений на території України в наш час.

На фоні політичних подій та періоду українського «Відродження» (початок 90-х років), коли кожен із прошарків суспільства піднісся на якісно новий рівень, відбувалось і релігійне відродження. Відновили діяльність різні релігійні структури, що за часів вітчизняної історії зазнали істотних, а часом фатальних впливів пануючих політичних систем. Водночас, попри те, що хоча більшість вважає Україну державою традиційних конфесій, сьогодні вже годі не зауважити у ній присутності, а також і стрімкого розвитку протестантизму. Так, на порозі XXI ст., більшість із протестантських течій опинилась перед серйозними проблемами осмислення свого минулого й національного коріння, узагальнення набутого надбання, розробки власної доктринальної традиції. Процеси конфесійного становлення й пошуку самодостатнього місця в суспільно-духовному просторі країни активно здійснюються ЄХБ в сучасності. Ці процеси та рухи стали невід'ємним атрибутом українського сьогодення. Водночас вони є складним релігійним та соціально-політичним феноменом. Зростання їх кількості та впливу ми можемо спостерігати у різноманітних процесах нашої держави.

Зацікавившись розвитком цих явищ, ми у своєму виборі зупинились на євангельських християнах-баптистах, які досить поширені в сучасній Україні. Рівно ж, за різноманітною статистикою, євангельські християни-баптисти є найбільшою за чисельністю структур протестантською спільнотою. Ознайомлення з об'єктивною історією баптизму особливо актуальне в наші дні у зв'язку з гарантованою державою релігійною свободою в Україні. У сучасних умовах християнство взагалі та євангельсько-баптистська деномінація зокрема, нерозривно пов'язані з усім українським суспільством, його життям та проблемами. Рівно ж, баптизм є історично успадкованим віровченням українського народу від попередніх поколінь (адаптованим до притаманної релігійної духовності, культури та ментальності) і набуває популярності внаслідок активних дій місіонерства на території України.

Звернемо увагу на витоки та початки, що спричинили явище протестантизму, третього напрямку у християнстві, яке пов'язане з таким широким релігійним, соціально-політичним рухом XVI-XVII ст. у Західній Європі як Реформацією (з латинської *reformatio* – перетворення, виправлення). Великі зміни в Європі, час поступових руйнацій феодалізму, натурального господарства, інтенсивного розвитку ринкових відносин, географічних відкриттів, колонізації європейцями Америки та інших континентів, – все це спричинилось до поширення ідей реформації. Поряд з цим, однією з головних подій

суспільно-релігійного життя в європейській історії є Реформація. Явище, що з'явилося у XVI ст. з виступу німецького монаха-августинця, доктора богослов'я, професора біблістики – Мартіна Лютера, котрий у Віттенберзі оприлюднив свої 95 тез. Із цього дня в Німеччині, а опісля й у інших країнах Європи розпочинається рух протестантизму. Латинське слово *protestans*, що в перекладі означає – той, що прилюдно щось доводить, – і дало назву протестантизму. Протестантизм швидко набуває нових форм та розгалужень і стає базою для виникнення та діяльності все нових і нових деномінацій. Заохочуючи ще від XVI ст. вільнодумство, протестантизм вибрав концепцію, згідно з якою люди мали б стати ближче до Бога без посередників. Проголошується засада – *Sola Skriptura*.

У XVII ст. виникає баптизм, який в Україні став відомим лише через два століття. Баптизм відноситься до пізнього періоду протестантизму. Назва походить від грецького слова «βαπτίζω» – «занурюю», у значенні «хрестити у воді зануренням». У 60-70-х рр. XIX ст. баптизм поширюється на землях України. Перші громади баптистів з'явилися серед колоністів. У подальшому, завдяки активним проповідям місіонерів, ідеї баптистів поширюються і серед корінного населення. Цей процес триває і сьогодні. Водночас, відбувається і формування сучасних протестантських деномінацій, а зокрема і ЄХБ, яке штучно було призупинене у 20-30-х рр. XX ст. Релігійні спільноти стабілізуються, відкрито здійснюють та поширюють релігійну й позарелігійну практику, зміцнюються їхні організаційні структури.

В Україні найбільшою протестантською деномінацією є Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (ВСО ЄХБ). До складу ВСО ЄХБ увійшли українські євангельсько-баптистські спільноти, а також і конфесії діаспори. Як самостійна структура, Союз підтримує міцні контакти з Всесвітнім союзом баптистів та Європейською баптистською федерацією. Сучасний український баптизм має чітке віровчення, структуру підпорядкованості, систему підготовки служителів, корпус професійних місіонерів, пасторів та інших працівників. Створено також Всеукраїнське євангельсько-баптистське об'єднання молоді, жіночий відділ, існують і інші численні об'єднання. В усіх великих містах України діють євангелізаційні та філантропічні місії Союзу. Працює видавництво «Богомисліє», видаються газети й часописи в різних регіонах. Діють навчальні заклади, недільні школи, братства та місії.

Це впливова протестантська конфесія, яка також активно здійснює культурно-освітню та добротинну діяльність, обстоює свободу совісті. Однак загальноцивілізаційний зміст їхнього соціального служіння є невід'ємним від конфесійних, місіонерських завдань. Дана праця буде представлена у релігієзнавчому аспекті і поділятиметься на два розділи: «Зародження та розвиток євангельського християнсько-баптистського руху в Україні» та «Віровчення, моральне та суспільне життя баптизму». У першому розділі, для кращого розуміння баптистської структури, ми спробуємо описати та проаналізувати загальну історію українського руху євангельських баптистів, яка є досить неоднорідною та суперечливою. На початок звернемося до генези протестантизму, тобто спробуємо коротко висвітлити реформаційний рух та його наслідки в утворенні нових деномінацій. Рівно ж, торкнемося питання виникнення баптизму в Україні, причин поширення. Розглянемо етапи формування, історичне тло, а також сучасний стан баптизму на території України.

У другому розділі зосередимо увагу на впливі євангельських християн-баптистів на релігійне і суспільне життя в Україні. Ознайомимось із доктриною баптизму, конфесійним

устроєм, священнодіями і практичним спільнотним життям цієї релігійної деномінації. Також проаналізуємо соціально-політичні погляди та діяльність баптистів у незалежній Україні.

Матеріалами дослідження праці євангельських християн-баптистів в Україні послужили за джерело такі видання сучасних релігієзнавців, як Історія релігії в Україні, т. 5 «Протестантизм» за редакцією професора, доктора філософських наук П. Яроцького, де йдеться про зародження євангельсько-баптистського руху в Україні, тло історичного розвитку, а також розкриття доктрини баптизму. Наступним матеріалом із серії Історія релігії в Україні став т. 10, за редакцією доктора філософських наук професора А. Колодного, під назвою «Релігія і Церква років незалежності України», де характеризується суспільна діяльність і динаміка росту ЄХБ.

Водночас розглядається курс лекцій доктора філософських наук В. Любашенко – «Історія протестантизму в Україні», де аналізується генеза, етапи еволюції баптизму та ознайомлення з українським штундизмом. Також використовується курс лекцій з історії християнства С. Головащенко, у якому аналізується історичність та сучасність баптизму. Рівно ж, як допоміжні матеріали в дослідженні теми праці широко залучено різноманітні посібники з релігієзнавства. Звертається увага і на інформаційно-аналітичний часопис «Релігійна панорама». Використовується і науково-популярний релігієзнавчий часопис «Людина і світ», звідки, послуговуючись працями різних релігієзнавців, подаємо інформацію з релігійного життя ЄХБ. Невід'ємним елементом у написанні праці послужили різноманітні матеріали сучасних авторів з Інтернет-ресурсів. Водночас, для об'єктивності у висвітленні теми береться до уваги доктринальна, історична та віровчительна література, видана самими євангельськими християнами-баптистами в Україні.

ВИСНОВКИ

Одним із характерних процесів останнього десятиліття являється яскраве вираження відновлення та розвитку релігійної свідомості. Прикладом такого збільшення є різноманітні статистичні дані про ріст кількості віруючих як у традиційних Церквах, так і в середовищі протестантизму.

Проаналізувавши історіотворчі процеси та реалії сьогодення, можемо ствердити, що сучасний протестантизм в Україні, зокрема євангельські християни-баптисти, – це переважно пізні течії. Загалом вони продемонстрували живучість за умов чужих їм соціально-економічних відносин, відсутності ідейного плюралізму та релігійної свободи. За кількістю прихильників протестантизм сьогодні поступається тільки православ'ю, а в західних областях – греко-католикам.

Для ефективності в досягненні поставленої перед нами мети, ми поділили працю на два розділи. Перший розділ «Зародження та розвиток євангельського християнсько-баптистського руху в Україні» присвячений аналізу та опису періоду середини XVI – початку XVII ст., умовам та причинам виникнення протестантизму в Україні. Наступний момент – друга хвиля пізнього протестантизму в XIX – на початку XX ст., що пов'язано з появою насамперед штундизму та його подальшою еволюцією в баптизм. Відкриваються соціально-політичні, економічні, а також духовно-моральні й культурні передумови у поширенні і рості баптизму. Далі розглядається новітній етап становлення баптизму в Україні, його багатогранність та різноманітність.

В другому розділі «Віровчення, моральне та суспільне життя баптизму» йдеться про основні догматичні засади, віросповідні уявлення, про джерела Богопізнання, людину і спасіння. Тут вміщено матеріали про спільнотний устрій, священнодії баптистів, практичне конфесійне життя служителів цієї деномінації. Висвітлюється діяльність баптистів у незалежній Україні, їхня участь у суспільно-політичних, соціально-економічних процесах та активне входження у світ. У XXI ст. конфесія євангельських християн-баптистів вступила з усіма можливостями на перспективу подальшого існування, розвитку, збільшення та зміцнення позицій віруючими у релігійному житті України. Євангельські християни-баптисти, як найбільше протестантське об'єднання нашої держави, реально впливають на позиції і інших протестантських спільнот, що викликає постійний до них інтерес. Однак стверджувати про зміни релігійної ситуації в Україні, у зв'язку із зазначеними процесами, є передчасно. В середовищі баптистів відбуваються постійні процеси протиріч між традиціоналізмом і лібералізмом, між суто українськими і американо-європейськими моделями влаштування конфесійного життя, між старим і молодим поколінням віруючих, між «автохтонами» і неофітами, між залишками сектантської ментальності й новим формами функціонування громад.

Отже, аналіз стану і тенденцій процесів, які відбуваються в середовищі баптизму в Україні, засвідчують, що поряд із складними проблемами богословського, організаційного характеру, в конфесійному житті наявні досить ефективні, динамічні засоби, форми й методи зовнішньої і внутрішньої життєдіяльності, зокрема освітні, виховні, підприємницькі.

Духовне життя України невід'ємне від її релігійних традицій, що, як правило, асоціюються з православ'ям і католицизмом. Однак повне бачення самобутності нашого краю неможливе без знання минулого і сучасного протестантизму. Хоч вік виникнення цих течій в історії Вселенської Церкви, як і Української, неоднаковий: одним тисячі років, іншим сотні, ще іншим десятки. Попри відмінності, а часом істотні розбіжності в обрядових, традиційних, структурних, канонічних питаннях, все ж таки основне між усіма християнськими спільнотами те, що є джерелом спільноти: Бог і Його любов до нас. Також скарбом усієї спільноти вірних є Слово Боже (Біблія) і дари Святого Духа. Ця база спільної християнської спадщини дозволяє провадити єкуменічний рух до єдності. Звернемось до думки одного з ранніх Отців Церкви, блаженного Августина, котрий стверджував: «У головному – єдність, у другорядному – свобода, у всьому – любов». У сучасному суспільстві, коли широкої популярності набувають найрізноманітніші культури та сектантські рухи, усім християнам необхідно застановитися над потребою примирення та зближення. На думку II Ватиканського Собору, «ми свідомі, що свята постанова об'єднання всіх християн в одній і єдиній Церкві Христовій перевищує людські сили та можливості. Тому вповні свою надію слід покласти на молитву Христа за Церкву, на любов Отця до нас та на силу Святого Духа» .

У процесі пошуку літератури стосовно даної тематики довелось зіткнутись із певними труднощами. Взагалі, місце протестантизму в нашій історії ще й до тепер залишається дискусійним і повною мірою не визначеним. Що ж до літератури про релігійну групу, історія якої нас цікавить, то напрацювання в цій ділянці не відзначаються великою кількістю об'єктивних матеріалів. Слід зазначити, що чимало робіт як царського, так і радянського періодів були, значною мірою, заідеологізованими, що призводило до певних фальсифікацій у сфері висвітлення питань зародження, поширення та становлення

євангельсько-баптистського руху в Україні. Рівно ж, лише сьогодні, після проголошення незалежності України, з'явилися праці в галузі дослідження, однак їх число ще досить незначне для повного та ґрунтовного аналізу цієї деномінації.

Завершуючи наше дослідження, варто також зазначити, що праця не претендує на вичерпність відповідей на всі питання, які виникають у зв'язку з історією і теперішнім станом баптизму. Подаємо головні моменти і є свідомими, що не в змозі всесторонньо висвітлити дану проблематику. Тому дане дослідження є радше закликом до праці у цьому напрямі для докладніших студій протестантизму загалом і окремих його деномінацій, представлених в Україні.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Зародження та розвиток євангельського християнсько-баптистського руху в Україні	
1.1. Реформаційний рух та його вплив на історію виникнення євангельських християн-баптистів.....	8
1.2. Утворення баптизму на території України.....	18
1.3. Формування та сучасна структура ЄХБ.....	27
Розділ 2. Віровчення, моральне та суспільне життя баптизму	
2.1. Доктрина.....	44
2.2. Церковний устрій.....	54
2.3. Соціальна позиція.....	67
Висновки.....	76
Список скорочень.....	80
Список використаної літератури.....	81